

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra Speciální pedagogiky a logopedie

Poruchy řečové komunikace u dětí předškolního věku

Bakalářská práce

Autor: Eliška Branžovská
Studijní program: B7506 Speciální pedagogiky
Studijní obor: Výchovná práce ve speciálních zařízeních
Vedoucí práce: PhDr. Petra Bendová, Ph.D.
Oponent práce: PhDr. Lenka Neubauerová, PhD.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Petře Bendové, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, cenné rady a odborný dohled. Děkuji také rodině a přátelům za podporu.

Anotace

Branžovská, Eliška. Poruchy řečové komunikace u dětí předškolního věku. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 53 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se věnuje problematice vývoje řeči u předškolních dětí. Úvodní část práce popisuje samostatný vývoj dítěte mezi 3 a 6/7 rokem života, kde je definován rámec toho, co by mělo dítě v daném věku tohoto období zvládat. Další část práce se věnuje samostatnému popisu vývoje řeči dítěte, a ke specifikaci námětů k vedení logopedické chvílky tak, abychom dítě zbytečně nadměrně nezatěžovali. Následuje popis poruch řeči, se kterými se lze setkat v mateřské škole. Práce rovněž obsahuje popis vývoje motoriky, jelikož jeho rozvoj je úzce spjat s rozvojem řeči. Praktická část bakalářské práce popisuje metodický postup vedení logopedické chvílky v mateřské škole včetně specifikace využití materiálů pro logopedickou prevenci doplněných o fotodokumentaci a následnou reflexi.

Klíčová slova: předškolní věk, narušená komunikační schopnost, logopedická prevence

Annotation

Branžovská, Eliška. The Title of the Diploma Dissertation Degree Thesis. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2019. 53 pp. Bachelor Thesis.

This bachelor thesis is about problems of evolution of speech in age of pre-school children. Firstly the thesis is describing the single evolution of a child between 3 and 6/7 year old. There is a definition what the child should be able to handle in particular period. Next there is a part where is the description of evolution of children speech itself. And there is also specification of topics how the speech therapy moment should be realized with avoidance oversize burden of a child. Then follows a part about the description of speech defects which we could find in kindergarten. This thesis is also including description of motor skills because it is close to the speech skills. In the practical part is the description of methodical process of leading the speech therapy moment in kindergarten. There is also specification of materials which we can use for the speech therapy prevention with the photo-documentation and consequential reflexion.

Keywords: communication disability, logopedic prevention

Obsah

Úvod.....	8
1. Předškolní období	10
1.1. Vývoj psychický.....	10
1.1.1. Vývoj poznávacích procesů	10
1.2. Vývoj vztahů dítěte k prostředí	11
1.3. Vývoj fyzický.....	12
1.4. Hrubá motorika	12
1.5. Jemná motorika	12
1.6. Charakteristické činnosti v předškolním období.....	13
1.6.1. Hra	13
1.6.2. Kresba	14
2. Vývoj řeči dětí předškolního věku.....	15
2.1. Řeč a jazyk	15
2.2. Etapy ontogeneze řeči	15
2.3. Jazykové roviny	18
3. Poruchy řeči u dětí předškolního věku	21
3.1. Narušený vývoj řeči	21
3.2. Opožděný vývoj řeči	21
3.3. Vývojová dysfázie.....	22
3.4. Rinolalie	23
3.5. Poruchy hlasu	24
3.6. Dyslalie	24
3.7. Balbuties.....	26
3.8. Breptavost	27
4. Logopedická prevence u dětí předškolního věku	28
4.1. Zásady logopedické prevence	29
5. Uvedení do praktické části bakalářské práce.....	31
5.1. Metodologie praktické části bakalářské práce	31
5.2. Charakteristika místa výzkumného šetření	32
5.3. Charakteristika výzkumného vzorku.....	32
5.4. Popis průběhu realizace výzkumného šetření	32
5.5. Prezentace výstupů empirické části bakalářské práce.....	33

6.	Logopedické chvílky.....	34
6.1.	Příprava logopedické chvílky na písmeno „M“	34
6.2.	Příprava logopedické chvílky na písmeno „D“	38
6.3.	Příprava logopedické chvílky na písmeno „G“	44
6.4.	Reflexe vedení logopedických chvílek	47
7.	Zhodnocení naplnění cíle praktické části bakalářské práce.....	48
	Závěr	49
	Zdroje.....	51
	Seznam příloh	53

Úvod

Vývojové poruchy řeči u dětí předškolního věku jsou v dnešní době častým problémem. Každý školní rok nastupuje do mateřských škol mnoho dětí, které spadají do této problematiky. Ačkoliv jsou rodiče těchto dětí ze strany pedagogů informováni, nastává problém hlavně u těch, kteří neberou tuto informaci na zřetel a absolutně ji přecházejí.

Jako učitelka v mateřské škole nemohu bez logopedického vzdělání provádět logopedickou nápravu. Jediné, co je v kompetenci pedagogů mateřské školy, je realizace logopedických chviliek (tzv. logopedická prevence), kdy můžeme procvičovat hlásky ve slovech a zvyšovat slovní zásobu.

Mojí snahou je v rámci včasného rozpoznání řečové vady částečně pomoci při její nápravě. Celkové nebo alespoň částečné vyřešení řečové vady je velmi důležité při nástupu na základní školu. Nejdříve je nutné se seznámit s vývojem předškolního období, abychom věděli, co můžeme od dítěte očekávat. Všechny vývojové stupně na sebe navazují a propojují se, proto je důležité znát jeho etapy, abychom dítě nadměrně nezatěžovali. Další důležitou částí je podrobný popis vývoje řeči a rozvoj komunikačních kompetencí, které v rámci procvičování můžeme provádět jak v domácím prostředí, tak i v mateřské škole. Jelikož tato práce se věnuje vývojovým poruchám řeči, se kterými se setkáváme v mateřské škole, je zde zpracován jejich stručný popis. Tato problematika je předmětem praktické části této práce.

V praktické části je uveden i popis logopedických chviliek v mateřské škole. Tato část se věnuje skupince dětí, se kterou pravidelně pracuji v mateřské škole. V této práci se seznámíme s kazuistikou skupiny, abychom věděli, s kým pracujeme a jaká porucha řeči se u dětí projevuje. V další části jsou fotografie, které jsou zdokumentované a popsány stručným popisem činností. Abychom mohli vést logopedickou chvíli, je důležité vytvořit si přípravu. Příprava se týká vždy jednoho bloku a udává, jaké činnosti se v určitém čase budou odehrávat a kam směřujeme - jakýsi návod.

Lze očekávat, že výstupy bakalářské práce budou využity pro pedagogy mateřských škol v rámci jejich pomoci při řešení nebo včasného rozpoznávání řečových poruch. Tento moment je velmi důležitý u dětí s touto problematikou a hlavně pro jejich další vývoj řeči. Hlavní cíl teoretické části bakalářské práce je seznámit ostatní, zejména rodiče, s touto problematikou a zamyslet se nad vývojem svého dítěte nebo dítěte ve svém okolí, a zda by nemělo smysl rozvíjet jeho vývojové kompetence. Řeč je dnes

velmi důležitá a je mnoho způsobů, jak podpořit její rozvoj, např. knihami, obrázky, společenskými, didaktickými hrami, logopedickými chvilkami atd. Nesmíme zapomenout, že mateřská škola nenahrazuje rodinu, ale napomáhá v rozvoji ve všech vývojových oblastech dítěte. Mým cílem je snaha rozpoznat řečové vady u dětí předškolního věku a v případě nutnosti doporučit návštěvu u logopedického odborníka.

Cílem praktické části je nahromadit co nejvíce metodického materiálu, který je možné využít v rámci logopedické prevence v mateřské škole, při realizaci činností v mateřské škole a při přípravě správných postupů logopedických chviliek. V rámci metodologie je využita metoda aktivního pozorování dětí v mateřské škole. Vzhledem k tomu, že jsem na pozici pedagoga v mateřské škole, mohu dlouhodobě sledovat řečový vývoj všech dětí, popřípadě rozpoznávat vzniklé či vznikající vady řeči.

1. Předškolní období

Období předškolního věku neboli období her, trvá od 3 do 6, popřípadě do 7 let. Tato věková skupina se může vymezit nástupem do mateřské školy až po jeho ukončení a nástupem do základní školy, který se pojí se sociální vyzrálostí. Dítě prochází mnoha změnami, a to jak sociálními, fyzickými tak i psychickými. Pro toto období je typické postupné uvolňování vázanosti na rodiče. Dítě získává poznatky v normách chování, pomalu se začíná orientovat v obsahu rolí a také se rozvíjí určitá úroveň komunikace. V předškolním období se také rozvíjí dětské myšlení, které je převážně egocentrické a prelogické. Předškolní dítě musí překonat určité bariéry a mezníky, které jsou významné pro toto období a důležitým předpokladem pro nástup do základní školy. (Vágnerová, 2000)

1.1. Vývoj psychický

V předškolním období dochází k velkým změnám ve vývoji osobnosti dítěte. Zejména dochází k sebeuvědomování, které zasahuje do vývoje jako sjednocující a scelující činitel a dodává psychice individuální a zvláštní ráz. Začínají se formovat první základy osobnosti, individuální ztvárňování psychiky. (Klindová, Rybářová. 1974)

1.1.1. Vývoj poznávacích procesů

Toto období je označeno jako fáze kognitivního vývoje. Předškolní dítě má typické uvažování, a proto se nazývá období názorného a intuitivního myšlení. Myšlení předškolního dítěte ještě nerespektuje zákony logiky a je tudíž nepřesné, má mnoho omezení. „Case (1998), vycházející z Piagetova učení, považuje za nejvýznamnější rozvoj porozumění souvislostem a vztahům na různé úrovni (mezi objekty, symboly i pojmy).“ (Case in Vágnerová 2005, str. 174)

Specifičnost poznávání dítěte předškolního věku lze sledovat ve dvou oblastech, a to:

- a) Na základě toho, jak dítě nazírá na svět, jak a jaké informace si vybírá:

Centrace – dítě si vybírá to, co je pro něho nejvíce zajímavé a výrazné, i když daná informace není podstatná. Nedovedou uvažovat komplexněji.

Egocentrismus – dítě je středem svého světa, jeho názor je jedinečný a správný.

Fenomenismus – svět je pro něho takový, jak vypadá, jeho podstatu vesměs ztotožňuje s viditelnými znaky. (Vágnerová 2005, str. 174)

Prezentismus – dítě vnímá převážně jen přítomnost, nedokáže myslet do budoucna a má problém s popisem činností z minulosti.

b) Na základě toho, jakým způsobem dítě zpracovává informace:

Magičnost – děti spojují svojí fantazii se skutečností a zkreslují poznání reálného života.

Antropomorfismus – polidšťování neživých objektů, kterým přiřítají lidské vlastnosti. Předškolní děti dovedou určit rozdíl mezi živou a neživou přírodou, ale někdy tyto pravidla opomíjejí.

Arfefialismus – výklad o tom, jakým způsobem vznikl náš svět a kdo ho stvořil.

Absolutismus – informace, které se dítěti dostávají, jsou pro něho definitivní a mají jedinečnou platnost. Pro dítě je nepochopitelná více názorovost dospělých. (Vágnerová, 2005)

1.2. Vývoj vztahů dítěte k prostředí

Dítě si vytváří citové postoje k věcem, lidem a jevům. Stále rozvíjí své poznávání a získává více zkušeností a příležitostí pro vlastní citový vývoj. Dospělý člověk se řídí rozumem, ale na rozdíl od něho dítě podléhá citům, na kterých v rámci psychických funkcí závisí jeho citový postoj. Na daný objekt se soustředí jen tehdy, pokud ho nějakým způsobem zaujme a je pro něho citově důležitý. S tímto jevem také souvisí rozvoj osobnosti. Je důležité, aby u dítěte převládaly spíše pozitivní city nad negativními city, které pro svoji negativitu mohou mít nepříznivý vliv na další jeho vývoj, včetně charakterových rysů.

Dítě v předškolním věku začíná reagovat na neznámé prostředí na rozdíl od batolete, které nemá s ostychem problém. Pokud jsou v novém prostoru cizí lidé, nastávají pocity plachosti, bojácnosti, schovává se, neodpovídá na otázky, brání se kontaktu, ale za krátkou dobu ostych přejde a zapojuje se normálně do činností.

Patří sem i estetické pocity, které přináleží k tzv. vyšším citům. V rámci vývoje dítěte je tento moment pocitů velmi důležitý, jelikož začíná rozlišovat, zda se mu předmět či situace líbí nebo nelíbí, tato reakce patří k postupnému sebeuvědomování.

Rozvoj mravních citů ovlivňuje dále vzor dospělého člověka. V tomto období předškolního věku dítěte se velmi rozvíjí potřeba společenských styků. Dítě má potřebu vztahů s dospělými, ale i vztahů osob věkově si rovnými. (Vágnerová, 2000)

1.3. Vývoj fyzický

V předškolním věku dítěte se mění tělesná konstituce. Začíná pomalu sílit, proto přibývá na váze a také pozorujeme výrazný růst do výšky, a proto vykazuje lepší výkony. V rámci osifikace ještě není kosterní stavba těla plně tvrdá a pevná, ale chrupavčitá a pružnější. Dítě v tomto věku potřebuje dostatek pohybu a vyvarovat se delším strnulejším polohám, které mohou komplikovat vývoj a objevovat se ortopedické poruchy, ale i naopak přílišné přetěžování dítěte není pro jeho vývoj v pořádku.

Každé dítě prochází budováním své imunity. Samozřejmě záleží na rodičích, jak často se svým dítětem vycházejí do společnosti, kde se nákazy objevují. Nejvíce nemocí nalezneme v dětském kolektivu. Každá nemoc je pro organismus velmi zatěžující, a proto je důležité vynaložit zájem výchovy a úsilí, aby se výskyt nemocí stáhnul na minimum. (Klindová, Rybářová, 1974)

1.4. Hrubá motorika

V tomto období si dítě čím dál více osvojuje lokomoční dovednosti, patří sem chůze, běh, skok, lezení a v tomto momentě dochází k rozvoji pohybů. Pohyby se zdokonalují, začínají být účelnější a závisí na vědomí. Učí se koordinovat své svalstvo, které je potřeba zapojovat do různých aktivit, jako je například jízda na kole, tanec na hudbu atd. Od 3 let můžeme také rozvíjet sezónní činnosti, např.: lyžování, bruslení, jízda na kole, plavání, atd. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

1.5. Jemná motorika

U dětí v předškolním věku dochází k rozvoji jemné motoriky, která má také vliv na správný řečový vývoj. Pohyby rukou vyžadují svalovou koordinaci a souhru drobného svalstva prstů. Naučí se správné držení tužky, manipulovat s nůžkami, zapínat

knoflíky či zip, učí se zavazovat tkaničky, správné hygienické návyky, vysmrkat se, používat příboru atd. Rozvíjí se také manuální činnosti, a to zejména v oblíbených konstruktivních hrách, kde děti mohou dle své fantazie stavět z různých stavebnic, s různým typem tvarů a materiálů. Můžeme sem také zařadit modelování z modelíny, hlíny, skládání z papírů, různé vyrábění, lepení atd. (Bednářová a Šmardová, 2015)

Vývoj motoriky je velmi důležitý i pro rozvoj řeči. Jde o velmi koordinovaný proces vývoje řeči a motoriky. U dětí, které mají opožděný vývoj řeči nebo jakkoli v narušenou komunikační schopnost, můžeme pozorovat narušený vývoj motoriky. Příhoda (1963) uvádí, že již při nitroděložním vývoji dochází k motorickému vývoji, kdy kolem 5. měsíce začíná špulit rty a v pozdějším období vývoje se objevují polykací pohyby.

1.6. Charakteristické činnosti v předškolním období

Pravidelný pohyb těla je důležitý pro správný tělesný vývoj dítěte. K přirozeným pohybům patří lokomoční dovednosti (chůze, běh, skok, lezení), které jsou důležité k rozvoji důležitých orgánů - srdce, plíce, krevní oběh a látková výměna.

1.6.1. Hra

Hra je pro předškolní období velmi důležitá a vyjadřuje tím svojí vlastní interpretaci reality. Symbolickou hru dítě využívá jako prostředek k vyrovnávání se s realitou. Dítě musí dodržovat určitý řád a pravidla okolního světa a často je plně nechápe, proto symbolická hra povoluje, aby se chovalo podle svým představ a mohlo si alespoň dočasně přizpůsobit realitu ke svým požadavkům. Hry můžeme rozdělit na úlohovou hru, či hru na něco, konstruktivní a dále didaktickou a pohybovou hru. Velmi častou hrou v tomto období je tematická hra na něco, kdy si procvičuje různé role (pozitivní či negativní) a učí se řešit nové situace a rozlišovat své vlastnosti. Důležitým významem hry je rozumový vývoj, který také podněcuje vývoj řeči, jež je nezbytná k vyjadřování svých myšlenek, pocitů a přání. Na konci předškolního období se dítě učí prvním pracovním činnostem, a tudíž přípravou na práci u dítěte je hra. V mateřské škole učíme děti základním návykům, které budou potřebovat po celou dobu svého života, jako je např. udržování pořádku (Klindová, Rybářová, 1974).

1.6.2. Kresba

Díky kresbě může dítě vyjadřovat své pocity, myšlenky a přání a také má mnoho společného s řečí. Dítě začíná kreslit již dříve než v předškolním věku, a to v útlém věku, kdy se učí držet tužku a zkouší zanechávat její stopu na papíře. (Klindová, Rybárová, 1974)

Období kresby prochází několika fázemi:

- a) Senzomotorická fáze – typická pro období 2 – 3 let (začíná již v batolecím období), dítě vytváří čmáranice, kdy pohyb pro tvorbu díla vychází z ramenního kloubu.
- b) Fáze symbolické úrovně – kresba začíná mít smysl a čmáranice získává určitou symboliku a zobrazuje realitu, kresba je dítětem pojmenována a popsána.
- c) Primární fáze symbolického vyjadřování – dítě chce kresbou něco konkrétního zobrazit, může vyjadřovat svůj aktuální emoční stav, zobrazuje to, co o objektu ví, a to co se mu zdá jako důležité.

2. Vývoj řeči dětí předškolního věku

Vývoj řeči patří k důležitým etapám v rámci ontogeneze. Vývoj začíná již v novorozeneckém období, a to křikem. Další zvukové projevy, které přicházejí ve vývojových etapách, jsou důležité pro uspokojování základních potřeb dítěte. Řeč je nástrojem komunikace, vztahů, spolupráce, navazování sociálních interakcí a také prostředek k myšlení (Bednářová, Šmardová, 2015).

2.1. Řeč a jazyk

Řeč je jedna z důležitých schopností člověka. Je to schopnost kdy lidstvo navazuje kontakty se svým okolím. Lechta (2002, s.13) definuje řeč „*jako schopnost vědomě používat jazyk jako složitý komunikační systém znaků a symbolů ve všech jeho formách*“. Pomáhá nám sdělovat své myšlenky, pocity a přání. Řeč rozvíjíme na základě rozvoje mozku a jeho hemisfér. Vývoj řeči v ontogenezi člověka je velmi rychlý.

Jazyk je pro nás také důležitý, protože nám umožňuje ovládat a využívat symbolický vyjadřovací systém. Řeč a jazyk spolu velmi souvisejí. Řeč můžeme využívat jen tehdy, pokud umíme využívat jazyk, zejména mateřský jazyk, který se rozvíjíme od narození dítěte a učí se ho používat. Rozvoj řeči závisí na získávání zkušeností. (Klenková, 2006)

2.2. Etapy ontogeneze řeči

Vývoj řeči probíhá v určitých fázích, kdy se žádná část vývoje nesmí vynechat, protože může docházet k akceleraci či retardaci dítěte. Dítě si musí projít všemi stádii vývoje a nesmí žádné vynechat, avšak může docházet k individuálním prodlevám v jednotlivých etapách vývoje. Ontogenezi řeči rozdělujeme do dvou období, tzv. preverbální (probíhá přibližně do jednoho roku života) a vlastní vývoj řeči (u intaktního dítěte nastupuje od jednoho roku života). (Bytešnicková, 2012)

Na začátku vývoje lze hlasové, mimické a gestikulační reakce klasifikovat jako výchozí fázi dorozumívání. I neverbální projevy dítěte lze považovat za trénink hlasivek, operantní podmiňování a analogii cirkulárních projevů. Velmi důležité jsou pro správný vývoj řeči základní návyky a dovednosti, které si dítě osvojuje v prvních týdnech svého života, např. sání, polykání a žvýkání. (Lechta, 1990)

První hlasový projev novorozence je křik, jedná se o hlasový reflex. Tímto reflexem reaguje na různé změny v prostředí, teploty, atd. V prvních týdnech života lze pozorovat vrozený výrazový pohyb, úsměv. Postupně se začíná zabarvovat jeho hlas a vyjadřuje tvrdým hlasovým začátkem svůj pocit nelibosti a pocity libosti naopak vyjadřuje křikem, který má měkký hlasový začátek. V rámci zdokonalování melodické modulace jeho vydávané zvuky se stále více podobají vokálům a konsonantám *g* a *r* – realizace hlasových projevů. V tomto období začíná vydávat hrdelní zvuky a využívá tzv. broukání, které je důležité pro komplexní vývoj mluvidel a jedná se o reflexní činnosti dítěte. (Bytešnicková, 2012)

Po broukání navazuje další stádium, a to je pudové žvatlání, které považujeme za hry s mluvidly, kdy dítě svými ústy dělá stejné pohyby jako při příjmu potravy a u těchto pohybů vydává různé zvuky podobné hláskám, slabikám a slovům. Zatím se však nezapojuje vědomá sluchová kontrola a sluchová vazba. (Vyštejn, 1995)

V kojeneckém období dítě napodobuje žvatlání, které je považováno za první kritický moment z hlediska vývoje řeči dítěte. V tomto období začíná vnímat svět kolem sebe, sleduje hlavně obličej své matky, a napodobuje různé zvuky, hlásky. Zkouší několikrát opakovat určité hlásky a tento jev je označován termínem fyziologická echolálie. Kojenec začíná komunikovat se svojí hračkou, pohyby doprovází různými hlasovými projevy, a proto je důležité v období mezi šestým až devátým měsícem navazovat co nejvíce kontakt s dítětem v rámci vývoje řeči. Je nutné zvýšené množství osobních kontaktů, oslovování, pocit jistoty, opakování žvatlavých projevů. (Bytešnicková, 2012)

V období před prvním rokem života dítěte nastupuje stadium rozumění řeči. Zde je možné už i registrovat pasivní slovní zásobu, ale není ještě možné hovořit o porozumění slov. Dítě reaguje spíše motoricky na určitá slova. Dochází k postupnému osvojování a spojování slov s předměty. A kolem 1. roku začíná vlastní vývoj řeči v pravém slova smyslu.

Stadia vývoje řeči:

1. emocionálně – volní;
2. egocentrické;
3. asociačně-reprodukční;

4. rozvoj komunikační řeči;
5. logických pojmů;
6. intelektualizace řeči.

Ve stadiu **emociálně volným** dítě začíná postupně užívat jednoslovné věty (v podstatě využití prvních slov), slova jsou nesklonná a vyjadřují pocity, emoce (vyjadřované citoslovci - onomatopoická-zvukomalebna), přání a vůli. Nejčastěji však používá podstatná jména a později i slovesa.

Pro **egocentrické stádium** vývoje řeči je typické opakování slov a má tendenci napodobovat řeč dospělé osoby. Nastává první tázací období, jedná se o otázky „Co to je?“ či „Kdo to je?“. Vývoj postupuje tvořením dvojslovných vět, které neodpovídají žádným gramatickým pravidlům.

V rámci stádia **asociačně reprodukčního** slova získávají pojmenovovací funkci. Dítě zaznamenává různé výrazy, které spojuje s určitými jevy a na jevy podobné, přičemž vytváří jednoduché asociace.

V období mezi druhým a třetím rokem, dochází k nástupu **rozvoje komunikační řeči**. Dítě se snaží pomocí řeči dosáhnout svých různých cílů.

Na stádium rozvoje komunikační řeči navazuje **stádium logických pojmů**. Dítě si začíná osvojovat složité myšlenkové operace. V tomto období jsou na děti kladeny velké nároky, a proto můžeme pozorovat možné začínající řečové vývojové potíže. Slovní zásoba se pohybuje okolo tisíce slov. Zhruba kolem tří a půl let nastupuje tzv. druhé tázací období a používání otázky „Kdy?“ či „Proč?“.

Kolem čtvrtého roku začíná u dítěte rozvoj **intelektualizované řeči**, které trvá až do dospělosti. Postupně dochází ke zdokonalování řeči, využívání logiky, zpřesňování gramatických pravidel, chápání obsahu, atd. (Bytešníková, 2012)

Podmínky správného vývoje řeči

Řeč je procesem, který ovlivňuje vnitřní a vnější faktory vývoje. Vnitřní faktory působí na schopnosti dítěte a na celkový stav organismu. Do vnějších faktorů patří působení prostředí a styl výchovy na vývoj dítěte. (Klenková, 2006)

2.3. Jazykové roviny

Řeč rozdělujeme do čtyř jazykových rovin foneticko-fonologickou, morfologicko-syntaktickou, lexikálně-sémantickou a pragmatickou, jež každá z nich má svá specifika:

- **Ve foneticko-fonologické rovině** se posuzuje sluchové rozlišování hlásek a jejich výslovnost. Dítě postupně dokáže vyčleňovat hlásky ze zvuků, které ho obklopují a tím se učí hlásky svého mateřského jazyka. První hlásky můžeme pozorovat mezi šestým až osmým měsícem života. Pro dítě je také důležité rozlišovat správné a nesprávné hlásky a rozdíl mezi nimi, protože sluchové rozlišování je v úzkém vztahu k výslovnosti. Vývoj hlásek se pohybuje od nejjednoduchých až po ty nejtěžší v rámci vývojové námahy, např. P, B, M, T, D, N až po artikulačně obtížné R, Ř, Z, S, C, Ž, Š, Č. Vývoj výslovnosti může být ukončen v 5. roce života dítěte. Vývoj může být ovlivněn mnoha příčinami, jako je např. špatná obratnost mluvních orgánů, vyzrállost fonematického sluchu, prostředí ve kterém dítě vyrůstá, mluvní vzor, různé stimuly jak řečové, tak i psychické. Výslovnost může ovlivnit i úroveň intelektu.

Jsou různé názory vymezení vývoje jazyka. Za nesprávnou výslovnost v určitém věku se mluví o fyziologickém jevu. Je velmi složité posoudit, zda u dítěte dochází k nesprávnému vývoje a je potřeba uvažovat o vadě či patologickém jevu. Je tedy nutné vyhledat pomoc odborného lékaře logopeda. Včasnost je velmi důležitá pro odstranění určitého problému. Někteří odborníci mluví o vývoji výslovnosti do 4 let, někdo posouvá hranici až k 7 letům a dnešní trend je ukončení vývoje v 5 letech. Je však důležité, aby dítě nastoupilo do povinné školní docházky s výslovností, která je v pořádku. (Bednářová, Šmardová, 2015)

Tabulka č. 1: Fyziologický vývoj artikulace hlásek

Vývoj artikulace (dle Jurnečkové a Vysoudilové, FN Ostrava, 1970):	
Od 1 do 2,5 let	B, P, M, A, O, U, I, E, J, D, T, N, L (u hlásky L se artikulační postavení upravuje po třetím roce)
Od 2,5 do 3,5 let	AU, OU, V, F, H, CH, K, G

Od 3,5 do 4,5 let	BĚ, PĚ, MĚ, VĚ, Ď, Ť, Ň
Od 4,5 do 5,5 let	Č, Š, Ž
Od 5,5 do 6,5 let	C, S, Z, R
Od 6,5 do 7 let	Ř, diferenciacie Č, Š, Ž a C, S, Z

- **Morfologicko-syntaktická rovina** se zabývá užíváním slovních druhů, tvarosloví a větosloví a můžeme ji pozorovat od jednoho roku. Dítě postupem svého věku využívá všechny slovní druhy, většinou jako první používá podstatná jména, později slovesa (mezi podstatnými jmény a slovesy se objevují onomatopoická citoslovce), přídavná jména, osobní zájmena, číslovky, předložky, spojky a po 4. roce života využívá všechny slovní druhy (Klenková, 2006). Kolem 2 a půl roku dítě začíná pomalu skloňovat a časovat podstatná jména. Je udáváno, že ve 4. roce by dítě mělo pomalu používat časování a skloňování slov. Kolem jednoho roku používá jednoslovné věty, opakuje slabiky. Mezi rokem a dvěma lety dítě užívá dvouslovné věty (Bednářová, Šmardová, 2015). Mezi třetím a čtvrtým rokem začíná mluvit v souvětích. A ve čtyřech letech dysgramatismy považujeme za fyziologické. Pokud přetrvávají i nadále, můžeme hovořit o opožděném vývoji řeči nebo intelektové opožděnosti (Klenková, 2006).
- **Lexikálně-sémantická rovina** se zabývá jak aktivním, tak i pasivním slovníkem, mluvíme tedy o porozumění řeči a vyjadřování. Okolo 10. měsíce věku můžeme registrovat rozvoj pasivní slovní zásoby a mluvíme tedy o porozumění řeči (Klenková, 2006). Od dítěte dostaneme zpětnou vazbu tím, že daný úkon udělá motorickou činností. Nemůžeme však očekávat, že od té doby začne verbálně komunikovat, stále bude používat pohledy, mimiku, pohyby, pláč ke své komunikaci. Pro rozvoj řeči je důležité všechny předměty pojmenovávat a tím dochází k upevnování slov a činností. Dítě kolem roku a půl začne klást otázky „Kdo to je?“ a „Co to je?“, později prochází k druhému ptacímu období, kdy používá otázky „Proč?“ a „Kdy?“ (Bytešnicková, 2012).

- **Pragmatická rovina** - Lechta (1990) uvádí, že pragmatická rovina představuje rovinu sociální aplikace, sociálního uplatňování komunikačních schopností, do popředí vystupují sociální a psychologické aspekty komunikace.

Rovina nám udává, jak využíváme řeč v praxi. Jakým způsobem oznamuje nebo vyžadujeme informace, vyjádření vztahů, prožitků, událostí, usměrněných sociálních interakcí. Dítě kolem dvou let požaduje již slovní formu komunikace a později chce dosáhnout určitých cílů za pomoci řeči, rozvíjejí se konverzační schopnosti (rozvíjet, pokračovat, vést dialogy, atd.). U komunikace je důležité rozvíjet i neverbální složku komunikace, která nám pomáhá porozumět a zpracovat informace. (Bednářová, Šmardová 2015)

3. Poruchy řeči u dětí předškolního věku

Řeč je systém složitých mechanismů a procesů. Porucha řeči může nastat z různých příčin, postižení Broccova centra v mozku, postižení nervové dráhy či hlasivek, žvýkacích a jazykových svalů, postižení na základě dědičnosti či dalších aspektů.

3.1. Narušený vývoj řeči

Je důležité se této problematice věnovat s určitou pozorností, protože narušená či opožděná řeč v raném či předškolním období může mít negativní dopad v dalším vývoji řeči dítěte. Pod termín narušení vývoje řeči spadají veškeré poruchy, které se mohou objevit v období vývoje dětské řeči. Dle Mikulajové (in Lechta a kol., 2003) narušený vývoj řeči systémově ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Jakékoliv narušení vývoje řeči se může projevit ve všech jazykových rovinách. V osmdesátých letech 20. století Sovák a později i Lechta rozpracovali klasifikaci poruch řeči, které vycházejí z mnoha aspektů: etiologie, stupeň narušení, průběh vývoje řeči a věku.

Důležitá je včasná a správná logopedická prevence. K tomu je potřeba spolupráce z lékařských i nelékařských řad. Nejdůležitější je však podpora rodiny a pedagogů v mateřských školách, kteří napomáhají v intervenci dítěte s narušeným či opožděným vývojem řeči.

Mikulajová (2009) uvádí, že za známky opožděného vývoje řeči a signály narušeného vývoje řeči je třeba považovat, pokud dítě ve dvou letech:

- nepoužívá gesta (jedná se o významný signál rizika);
- nemá evidentní komunikační záměr;
- neprodukuje přibližně padesát slov, nezačíná tvořit spojení dvou slov;
- má na výrazně lepší úrovni receptivní složku řeči;
- tvoří méně než deset srozumitelných slov.

3.2. Opožděný vývoj řeči

Za opožděný vývoj řeči se považuje absence jedné nebo více vývojových složek v oblasti řeči v rámci chronologického vývoje dítěte. (Lejska, 2003) Fáze vývoje, které jsou specifické pro dané vývojové období se začínají projevovat značně později. Je

důležité stále navazovat komunikaci a v průběhu času může dojít k vyrovnání obvyklému průběhu. Proto je zapotřebí spolupráce okolí a vytvoření určitých podmínek pro rozvoj řeči. (Bytešníková, 2012)

Opožděný vývoj řeči může mít velký dopad na vývoj jedince, a to v oblasti psychické, rozumové, rozvoje osobnosti i v navazování sociálních vztahů. Dle Nováka (1997) by se vývoj řeči u zdravého dítěte neměl vychýlit ± o více jak půl roku. Tehdy musíme brát zřetel na určité varování avšak vyloučit patologické faktory, které mohou způsobit opožděný vývoj.

Jeden z faktorů, který může vést k opožděnému vývoji řeči je negativní vliv prostředí. Prostor může být nepodnětné, není navazování dostatečné řečové stimulace či určitá citová nevybavnost. Jedním z důvodů tohoto faktoru může být bilingvální výchova nebo velké nároky rodiny na dítě, či styl výchovy. (Bytešníková, 2012)

Jednou z možných příčin opožděného vývoje řeči hraje roli dědičnost. Tento faktor je ovlivňován pohlavím. Více jsou postiženi chlapci než dívky. Další příčiny opožděného vývoje řeči může ovlivnit nedostatečně vyvážená centrální nervová soustava, nedostatky v motorice či pohybové koordinaci, což může znemožnit napodobení určitých mluvních vzorců. (Seeman, 1955)

Důležitá je včasná a přesná diagnostika aktuálního řečového stavu dítěte pro správný výběr metod, postupů a cílené strategie, která napomůže k optimální nápravě. Je nutný tým, který spolupracuje na určení správné diagnostiky, patří sem logoped, psycholog, zapojený lékař a popřípadě další odborníci. Při navštěvování mateřské školy je zapotřebí informovanost pedagoga, aby zajistil optimální spolupráci s rodiči i dítětem. (Bytešníková, 2012)

3.3. Vývojová dysfázie

Považuje se za specifické narušení vývoje řeči, a to v důsledku raného poškození mozku v jakékoliv etiologii, jsou postiženy řečové zóny v mozku. (Mikulajová, Rafajdusová, 1993) U dětí s vývojovou dyfázií se projevují různé verbální projevy a zasahují i do dalších oblastí. Zaznamenává se nerovnoměrný vývoj celé osobnosti.

„Vývojová dysfázie je způsobena poruchou centrálního zpracování řečového signálu.“
(Ilona Bytešníková, str. 38, 2012) Řečový vývoj je značně opožděn i celkový odchyl

vývoje řeči. Porucha zasahuje do všech jazykových rovin. Na počátku můžeme pozorovat výchyly v oblasti morfologicko-syntaktické rovině, právě zde jsou evidentní největší znaky narušení vývoje řeči. Projevy se vyskytují i v ostatních jazykových rovinách, které jsou pro tyto poruchy specifické. Postupně se rozvíjí řečové schopnosti a rozvíjí se všechny jazykové roviny i v rámci sociální interakce. (Mikulajová, Rafajdusová, 1993)

K další projevům patří nerovnoměrné rozložení rozumových schopností a pozorujeme nepoměr mezi složkou verbální a nonverbální. Dochází k tomu, že se negativně ovlivňuje intelektový vývoj mozku, negativní dopad na vývoj vnitřní řeči.

Dítě, které má potíže, je rychle unavitelné – snížená pozornost, snížená psychická výkonnost, zasahuje vývoj osobnosti, špatná orientace v čase, nedostatky v jemné motorice, grafomotorice, kresba bývá diagnostickým vodítkem – deformace tvarů, napojení čar je nepřesné, čáry jsou slabé roztřesené atd. (Škodová, Jedlička a kol., 2003)

3.4. Rinolalie

Rinolalie neboli huhňavost lze sluchově zaznamenat jako určitou nosovost, kdy jsou deformovány zvuky artikulovaných hlásek. U dětí se vyskytuje velmi často. Rozlišujeme zavřenou a otevřenou nosovost.

Zavřená nosovost je patologicky snížená nosní rezonance. Tuto změnu pozorujeme u orgánových změn dutiny nosní a nosohltanové, kdy její prostor se může zmenšit a proto se hlas mění. Tyto změny mohou být přechodné, ale mohou i přetrvávat. Mezi příčiny této nosovosti může patřit zánět nosní sliznice, alergie. U dětí předškolního věku se může vyskytovat tzv. zadní zavřená orgánová trvalá huhňavost, která je způsobena zvětšenou nosní mandlí. (Lechta 1985)

Otevřená huhňavost je patologicky zvýšená nosovost. Dochází k tomu, že se zesiluje u hlasité řeči rezonance mluvních zvuků. Etiologie výskytu je různá – orgánová, funkční, vrozená a získaná. U vrozených orgánových příčin může jít o rozštěpy patra nebo zkrácené měkké patro anebo nedovyvinuté svalstvo měkkého patra. (Bytešníková, 2012)

Získaná orgánová otevřená huhňavost, zde mluvíme o orozonální komunikaci, která se objevuje po úrazu.

3.5. Poruchy hlasu

Lidský hlas je základní potřebou pro tvorbu řeči, která je důležitá pro navazování interakce ve společnosti. Díky ní přenášíme informace a signály a je významná pro verbální komunikaci. Hlas má několik základních vlastností a parametrů, z nichž některé mohou být individuálně značně odlišné a pro danou osobu charakteristické. (Kollár, 1992) Základní vlastností hlasu je síla, barva, výška, rozsah hlasu a hlasové pole. Během života se hlas mění a tato činnost patří k přirozeným procesům vývoje. V rámci poruch hlasu se zabývá medicínský obor foniatrie.

Poruchu hlasu označujeme jako dysfonii, afonii, poruchu zpěvného hlasu (dysodie) a poměrně často se stýkáme s chrapotem.

3.6. Dyslalie

Dyslalii řadíme mezi poruchy artikulace a patří mezi nejčastější narušení komunikačních schopností. Dítě není schopné používat jednotlivé hlásky či skupinové hlásky v komunikačních procesech v jednotlivých jazykových rovinách. Porucha se projevuje zejména na fonetické úrovni a fonologické úrovni. (Lechta, 1990) Projevuje se špatnou výslovností hlásek. Abychom mohli provést analýzu, musíme vycházet z různých hledisek (věk, pohlaví, výskyt jednotlivých druhů dyslalie). (Dvořák, 1998) Nejčastěji se v praxi setkáme s poruchou sigmatismus (nesprávná výslovnost sykavek), rotacismus (nesprávná výslovnost hlásky *r*), a rotacismus bohemicus (nesprávná výslovnost hlásky *ř*).

Výskyt dyslalie může mít různou etiologii – dědičné vlivy, narušená sluchová či zraková percepce, orgánové nálezy na mluvidlech, poškození centrálního nervového systému, negativní vliv prostředí atd. (Bytešníková, 2012)

Můžeme se setkat s různými druhy dyslalie:

- **Fyziologickou dyslalií** rozumíme, pokud se zjistí nesprávná výslovnost hlásek, která se zhruba vyskytuje do 5 let věku dítěte, je považována za fyziologický jev. Pokud jev přetrvává do období mezi 5 až 7 rokem, hovoříme o **prodloužené fyziologické dyslalií**.
- **Orgánovou dyslalií** je možné zjistit na základě konkrétní příčiny.

- Audiogenní (při vadě sluchu);
 - labiální (při defektu rtů);
 - dentální (při defektu zubů);
 - palatální (při anomálii patra);
 - lingvální (při anomálii jazyka);
 - nazální (při narušení rezonance). (Klenková, 2006)
- **Funkční dyslalie** vzniká na základě nedostatečného sluchového rozlišování, motorického vývoje, nesprávného napodobování řečového vzoru, zanedbání v rámci sociálního prostředí nebo nerespektování dědičnosti.
 - **Hlásková dyslalie** se týká jednotlivých hlásek.
 - **Kontextová dyslalie** se vyznačuje u izolovaných hlásek správně, ale ve slovech a slabikách chybně.
 - U **dyslalie universalis** dítě špatně tvoří hlásky, řeč je nesrozumitelná a často hlásky nahrazuje písmenem *t*.
 - U **dyslalie multiplex** je špatná výslovnost hlásek v menší míře než u dyslalie universalis i srozumitelnost je lepší.
 - **Dyslalie parcialis** není tak závažná jako jiné typy dyslalie. Dítě chybí v jedné či několika hláskách. (Bytešnicková, 2012)

Náhledem na tabulku můžeme odhadnout, zda je potřeba navštívit ambulanci odborného lékaře logopeda. S terapií se může začínat kolem čtvrtého roku.

Tabulka č. 2: Rozvoj slovní zásoby

Stručný popis vývoje artikulace v závislosti na věku dítěte:

Věk	Rozvoj slovní zásoby	Vývoj výslovnosti
do 1 roku	Dítě rozumí jednoduchým pokynům a začíná opakovat jednoduchá slova, která slyší	M B P A E I O U D T N J
do 2,5 let	Tvoří jednoduché věty, od 2 let se ptá "co to je", rozlišuje svou slovní zásobu.	K G H CH V F

Věk	Rozvoj slovní zásoby	Vývoj výslovnosti
		OU AU
do 3,5 let	Mluví ve větách, začíná si osvojovat gramatickou stavbu vět, ptá se "proč", rozšiřuje dále slovní zásobu. Začíná se tvořit verbální (slovní) paměť.	Zvládá N D T L (i artikulačně) Bě Pě Mě Vě
do 4,5 let	Dokončuje se gramatická stavba vět, dítě již chápe děj a umí ho vyprávět.	Ň Ď ť Vyvíjí se Č Š Ž
do 6,5 let	Dítě chápe složité děje, má již velkou slovní zásobu, gramaticky zvládá jednoduchá souvětí.	C S Z R Ř kombinace ČŠŽ a CSZ

(<http://www.logopedonline.cz/poruchy-reci/dyslalie/>)

3.7. Balbuties

Koktavost neboli balbuties je považována za nejtěžší syndrom narušení komunikačních schopností. Dochází zejména k porušení plynulosti řeči při komunikaci. Lechta definuje a charakterizuje koktavost (2004. s. 16): „*Jde o syndrom komplexního narušení koordinace orgánů participujících na mluvení, který se nejnápadněji projevuje charakteristickými nedobrovolnými specifickými pauzami narušujícími plynulost procesu mluvení a tím působícími rušivě na komunikační záměr.*“

K typickým projevům poruchy patří několikrát se opakující první slabiky, kdy dochází k bloku nebo křeči svalů, které se podílejí na řeči. Komunikaci může provázet i další mimovolné pohyby a tiky, které se projevují zejména u pocitů strachu a studu. Mohou nastat pocity strachu ze selhání, izolace se od ostatních, podceňování a vyhýbání se komunikaci, či její omezení. (10. Revize MKN, 1993)

Je známo několik faktorů etiologie, které nejčastěji působí na jedince (Bytešníková, 2012):

- vliv genetiky;
- orgánové odchylky;
- prostředí, ve kterém vyrůstá;
- psychické procesy;
- další přidružené vady;
- další příčiny.

3.8. Breptavost

Breptavost se zařazuje do skupiny poruch tempa řeči. Problematika se projevuje ve špatném motorickém provedení řeči. Nepokládá se za symptom narušení komunikačních schopností. Porucha se spíše kombinuje s psychickými, lingvistickými a fyziologickými projevy. (Bytešníková, 2012) U osob s breptavostí se narušuje artikulace, percepce, rozsah pozornosti a formování odpovědí. (Lechta, 1995) Tato porucha je specifikovaná jako projev centrálních poruch řeči. Problematika projevu je ve čtení, psaní, rytmu, hudebnosti a chování. Breptavost se zejména projevuje extrémně zrychleným tempem řeči, a proto dochází k přemísťování, zkomolování, vypouštění hlásek, slabik i celých slov. Dochází i k poruše dýchání, fonace i frekvence dechu a nedodržování pauzy v řeči. (Bytešníková, 2012)

Breptavost se začíná projevovat již v raném dětství a může přetrvávat i v dalších vývojových obdobích. Etiologie není úplně jasná, ale v literatuře se uvádí, že může mít vliv dědičnost, organický a neurotický charakter. (Klenková, 2006)

4. Logopedická prevence u dětí předškolního věku

Mateřská škola je jednou z důležitých institucí mimo rodinu. Dítě zde přichází do pravidelného sociálního kontaktu nejen s pedagogem, ale hlavně se svými vrstevníky. Získává zde mnoho poznatků a rozvíjí se v různých oblastech. Pro tuto věkovou skupinu je kontakt důležitý a zralé dítě se v tomto prostředí cítí dobře.

V mateřské škole děti rozvíjejí zejména řeč, kterou neustále využívají. Navazují každodenní komunikaci s dětmi a dospělými v určitých vazbách (rodiče, pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci). Děti jsou otevřeny ke komunikaci s dospělými a mají svoji určitou potřebu dialogu, sdělovat či předávat informace. Pro děti jsou dospělí určitým vzorem ve vyjadřování, jejich sledování, se učí pochopit gramatická a syntaktická pravidla jazyka. U dítěte se také rozvíjí komunikační kompetence v oblasti verbálního i neverbálního projevu. (Havlíková, 2006)

„Děti se v mateřské škole učí sociálně komunikovat, získávají zde přímou zkušenost z komunikace, zkouší různé modely chování, napodobují, poznávají chování v různých sociálních rolích, reagují na sociální podněty, učí se naslouchat druhým, spolupracují ve věkově širší skupině“. (Bendová, 2014, str. 44) Každé z dětí poznává nové kamarády a seznamuje se i s novými etniky nebo s postiženými dětmi. V tomto období nemá žádné předsudky a je možné vychovávat dítě v toleranci, a proto přijímá vrstevníky s jakýmkoliv odlišnostmi. (Matějček, 2005)

Abychom se mohli věnovat v mateřské škole logopedickým chvílkám, je nutné znát jednotlivé vývojové etapy dítěte předškolního období. Jinak by mohlo docházet k přetěžování dítěte a způsobit i jiné obtíže. (Matějček, 2005)

Každé dítě v mateřské škole by mělo na konci jeho vzdělávání splňovat komunikační kompetence v rámci očekávaných výstupů, které jsou definované v Rámcovém vzdělávacím programu předškolního vzdělávání. Kompetence nám napomáhají rozvíjet komunikační schopnosti a splňovat tak dané cíle, které jsou důležité pro školní zralost a připravenost na vstup do základní školy. (Bytešníková, 2012)

Logopedická prevence napomáhá správně stimulovat vývoj řeči a tím také můžeme předcházet vzniku poruch komunikačních schopností. Jedná se o samotnou prevenci, aby se neprojevil řečové poruchy, anebo se mohou zmírnit její důsledky.

Logopedickou prevenci rozdělujeme do tří kategorií, která může být realizována formou individuální či skupinovou:

Primární logopedickou prevenci můžeme rozdělit na specifickou, která se zabývá konkrétním rizikem vzniku poruch řeči a nespecifickou, v rámci které můžeme zjišťovat správnost mluvního vzoru u dětí raného a předškolního vzdělávání. (Kutálková, 1996) Prevence se zabývá rozvojem hrubé motoriky, jemné motoriky, koordinace pohybů, oromotoriky, zrakového a sluchového vnímání, komunikačních dovedností dítěte ve všech jazykových rovinách. (Lipnická, 2013)

Sekundární logopedická prevence se zabývá určitou rizikovou skupinou dětí, která může být ohrožena vznikem narušení komunikačních schopností.

Terciární logopedická prevence se aplikuje u dětí, které mají již patrně narušenou komunikační schopnost. Zejména jde o to, aby se předcházelo k projevení dalších nežádoucích důsledků v rámci vývoje řeči, aby nedocházelo ke zhoršování problému. (Peutelschmiedová, 2006)

4.1. Zásady logopedické prevence

U dětí, které mají diagnostikovanou poruchu komunitních schopností je potřeba dodržovat logopedické zásady. Zásady nám pomáhají, aby logopedické procesy měly pozitivní přínos, a to i v rámci výchovy. Je důležité, aby je dodržoval pedagog, rodič, asistent pedagoga,... Díky nim se mohou zmírnit či eliminovat symptomy narušených komunikačních schopností (Bendová, 2014).

Základní principy:

- Komplexnost – je důležité, aby se dítě v předškolním věku rozvíjelo ve všech oblastech a zohledňovat tak rysy osobnosti, oblast zdravotní, sociální a psychologickou. Nelze se soustředit pouze na narušenou komunikační schopnost, ale je důležité rozvíjet všechny složky osobnosti.
- Individuální přístup – důležité respektovat specifika a přístup dítěte s narušenou komunikační schopností, ale jsou důležitá i specifika třídního kolektivu v mateřské škole.

- Včasný zákrok – včasnou diagnostiku může provést pedagog v rámci preprimární edukace dítěte, kdy může zjistit projevy narušené komunikační schopnosti a upozornit tak rodiče na případný problém a snažit se je navést k doporučené návštěvě logopeda.
- Týmová péče – aby logopedická prevence byla co nejefektivnější, je vhodné zapojit do péče logopeda, rodiče, pedagoga v mateřské škole, asistenta pedagoga.
- Imitace normálního řečového vývoje – je nutné respektovat řečový vývoj dítěte. Dítě s narušenou komunikační schopností si musí projít všemi vývojovými etapami i přes časové posuny.
- Preferování obsahové stránky řeči – u dítěte s narušenou komunikační schopností upřednostňujeme to „co“ dítě říká, než to „jak“ vyslovuje, proto je důležitá i nonverbální stránka řeči, kterou využíváme k zjištění obsahu konverzace.
- Sociální aspekty – v mateřské škole se vytváří přirozené komunikační prostředí a dochází tak k podpoře všech jazykových rovin, zejména k rozvoji pragmatické roviny.
- Přístupy hrou – pro období předškolního věku je hra přirozená činnost, kdy se v rámci hry učí, rozvíjí své schopnosti, dovednosti, získávají nové poznatky. Dítě pak má pocit, že si hraje a nevnímá terapeutický podtext. Dokáže se déle soustředit, není rychle unavené a dokáže déle spolupracovat. (Bendová, 2014)

5. Uvedení do praktické části bakalářské práce

Hlavním cílem praktické části této bakalářské práce je přibližování možností realizace a podchycení logopedické prevence v mateřské škole v rámci prezentace přípravy, metodického vedení s pomocí konkrétních materiálů a pomůcek při logopedických chvílkách.

Hlavní cíl bude naplňován pomocí dílčích cílů:

Dílčí cíl č. 1

Dílčím cílem je primární rozpoznání již stávající řečové poruchy nebo podchycení jejího začátku. To znamená, že špatná výslovnost se často spojuje s nekoordinovaností pohybů, nedostatečným vývojem jemné motoriky, nepodněcující sociální prostředí, nedostačující mluvený vzor, genetika a neurotické potíže. V rámci tohoto poznání je možné částečně charakterizovat typ vady a dle možností pravidelné pedagogické přípravy pedagoga zahrnout vhodné metodické postupy při logopedické chvílce, a to i s důrazem na to, aby se dítě aktivně i se zájmem do tohoto zapojilo.

Dílčí cíl č. 2

V rámci rozpoznání, či již stávající řečové vady tyto děti aktivně zapojovat k upevnování si správné výslovnosti hlásek. Tento proces probíhá v rámci pravidelných logopedických chviliek, na které jak již bylo zmíněno v dílčím bodě č. 1, je nutné zpracovat logopedickou přípravu, a to takovou, aby toto procvičování bylo pro dítě zajímavé, přizpůsobené k jeho dovednostem a schopnostem, což je velmi důležité, aby nedocházelo k přetěžování či neadekvátnímu zatěžování dítěte. Příkladem je vhodné využití tematických básní, písní, pohádek, hádanek, pohybových her, pexesa, a to tak aby děti touto činností byly plně zaujaty a do činnosti se zapojily. Při splnění těchto aspektů je možné docílit požadovaného výsledku.

5.1. Metodologie praktické části bakalářské práce

Praktická část bakalářské práce spočívá v aktivním zúčastněném pozorování. V rámci pozorování sledujeme jevy, které jsou dostupné smyslovému vnímání a nebyly vyvolány zásahem výzkumníka přímo v jeho průběhu. Mezi druhy zahrnujeme zúčastněné pozorování, kde je pozorovatel součástí sociálního prostředí, sociálních

vazeb, vnímá situaci a výsledek je podmíněn způsobem začlenění do sledovaného sociálního prostředí.

Metoda spočívá ve vzájemné interakci mezi pedagogem a respondenty (v tomto případě se to týká dětí v mateřské škole). Při tomto pozorování by se měl klást hlavně důraz na upevňování problematických hlásek, které jsou vyslovovány jinak, než je správné. Během běžné komunikace pedagoga s dětmi lze jasně definovat, u kterých dětí není výslovnost správná a tyto děti je dobré v tomto případě zařadit do aktivních logopedických chviliek. Tato činnost je zapracována do školního vzdělávacího plánu mateřské školy.

5.2. Charakteristika místa výzkumného šetření

Výzkumné šetření se provádí v Mateřské škole Jeseniova 204, Praha 3. Jedná se o klasické školní zařízení, které je rozděleno na 4 jednotlivé třídy dle věku a schopností. Samostatná třída je věnována pouze povinné předškolní docházce.

5.3. Charakteristika výzkumného vzorku

Ve výše uvedené mateřské škole na základě tohoto šetření aktivně probíhá logopedická prevence v podobě logopedických chviliek. Aktivní pozorování probíhá v konkrétní třídě, kterou navštěvuje celkem 28 dětí ve věku 4 až 5 let. Logopedické prevence se pravidelně zúčastňuje určitá skupina dětí, u nichž pozoruji nedostatečný vývoj hlásek.

5.4. Popis průběhu realizace výzkumného šetření

Od začátku školního roku 2018/2019 pozoruji děti ve své třídě při veškeré činnosti, a to ve všech vývojových oblastech. Na základě pozorování jsem zjistila nedostatečnou výslovnost. U mnou vybraných dětí jsem provedla diagnostiku řeči. Vzhledem k tomu, že děti vyrůstají např. bilingvní rodině nebo rodině z různých etnik jsou tím dané různé podmínky pro vývoj řeči (v tomto případě se jedná o český jazyk).

Logopedické chvílky provádím pravidelně na základě příprav, které jsou přizpůsobené ke schopnostem a dovednostem dětí. Vždy se jedná o krátký blok činností (viz příklad v níže uvedeném metodickém materiálu).

5.5. Prezentace výstupů empirické části bakalářské práce

Empirická část bude realizována formou přípravy logopedických chviliek. Logopedické chvílky jsou realizované ve skupinách dětí, která mají znatelné problémy s výslovností hlásek. Příprava na jednotlivé logopedické chvílky spočívá taktéž v přípravě výslovnosti jednotlivých hlásek dle vývojových hledisek (Tabulka č. 1).

Tyto hlásky jsem uvedla z toho důvodu, že v rámci přípravy logopedických chviliek jsem k těmto měla nejméně materiálu. Proto mým cílem bylo vyhledat co nejvíce odborného materiálu a v rámci jeho pomoci a zpracování zařadit tato písmena do osnov logopedických chviliek.

Příprava logopedické chvílky zahrnuje tyto části:

- Dechová cvičení;
- Artikulační cvičení;
- Sluchové vnímání;
- Hry na rozvoj slovní zásoby, vyjadřovací obratnosti a automatizaci hlásek;
- Hrubá motorika;
- Jemná motorika;
- Grafomotorika.

6. Logopedické chvílky

Logopedické chvílky pomáhají rozvíjet dovednosti, které jsou potřebné ke komunikaci a porozumění, proto je nutné podporovat všechny části logopedické prevence, které jsou nezbytné ke zvládnutí správné výslovnosti hlásek.

6.1. Příprava logopedické chvílky na písmeno „M“

V další části se logopedické chvílky budou zaměřovat na písmeno „M“.

Dechové cvičení

Dechová cvičení se mohou různě opakovat. Není nutné vždy využívat nová. Jde zejména o správné provedení z hlediska o bezpečnosti dětí.

Velmi zábavná hra pro děti je foukání brčkem do malých částí. Tuto aktivitu můžeme přenést i na práci s jemnou motorikou. Nejdříve si připravíme dvě různě barevná brčka, která rozstříháme asi na centimetrové kousky. Připravíme si desku nebo krabici s nízkými kraji a přidáme kousky brčka. Úkolem dítěte je, aby pomocí brčka roztřídilo kousky brček na dvě hromádky dle barev. Můžeme používat jakýkoliv lehký materiál např. korálky, polyesterové kuličky atd.

Musíme dát pozor na to, aby se dítěti neudělalo nevolno nebo aby se mu nezatočila hlava při delší frekvenci nádechů a výdechů.

Z klasického papíru vytvoříme kuličky a vytvoříme dráhu. Můžeme použít kostky nebo na velký formát papíru dráhu nakreslíme. Za pomocí brčka, do kterého foukáme, se snažíme dostat kuličku ze startu až do cíle.

Artikulační cvičení

Vždy je potřeba procvičit motoriku mluvidel. Tyto úkoly jsou popsány již níže u písmena „D“. Tato cvičení mohou být vždy stejná nebo je možné využít různé obměny.

Sluchové vnímání

Při plnění různých činností nesmíme zapomenout na schopnosti dítěte, ze kterých musíme vycházet.

Na obrázcích máme různé obrázky zvířat. Nejdříve si všechny prohlédneme a zjistíme, zda všechny známe. Následně si u všech zvířat společně přiřadíme správné zvuky. Na základě poznání si zahrajeme na zvířata a budeme se pohybovat stejně jako zvířata i vydávat zvířecí zvuky. Příklady:

Kočka – mňau, mňau;

Koza – mé, mé;

Medvěd – brum, brum;

Žába – kvak, kvak;

Pes – haf, haf.

Hra: „Co myslíš, že je pravda?“

Úkolem dětí je sluchově rozlišit významově správná slova ve větě.

- Monika hraje dámu, nebo jámu?
- Martin úkol chápe, nebo chrápe?
- Matěj je hoch, nebo hroch?
- Magda peče cukroví na medu, nebo na plechu?
- Maminka prádlo míchá, nebo máchá?

Hry na rozvoj slovní zásoby, vyjadřovací obratnosti a automatizaci hlásek

Písmenko „M“ můžeme zautomatizovat za pomoci různých her, používáme rytmizaci, cvičení optické paměti, cvičení písni a básní.

Zásobník slov hlásky „M“ na začátku slova

Málo, mléko, mapa, malá, máj, madlo, malba, malovat, maže, málem, mává, milá, maminka, míchá, myška, medvěd, Milan, Magda, med, mech, meloun, metá, mele, meruňka, motýl, madlo, mokne, motel, montuje, motyka, moucha, mouka, mouřenín, moula, mák, miminko, mimozemšťan, mimoň, mrož, motor, modelína, mikroskop, moře, mravenec, mlok, meč, morče, modrá, motorka.

Zásobník slov hlásky „M“ uprostřed slova

Ema, dáma, dumá, guma, jáma, puma, Tome, dáme, dýcháme, lama, pomáhá, kámen, domů, kajman, omyje, kamínek, Emil, chemik, guma, kimono, zmoknout, chameleon, kominík, šmoula, ementál, kompot, šampon, domino, slimák, pamlsek, chmel, kamarád, komín, hmat, šimpanz, šumák, zmrzlina, Rumcajs.

Zásobník slov hlásky „M“ na konci slova

Tým, film, dům, lom, Tom, pojem, rozum, hrom, zlom, golem, ležím, sedím, strojím, půjčím, koupím, jezdím, zem.

Básničky

Máme doma med,
dáme do něj **med**.
I nádobu **máme,**
med vám do ni **dáme**.

Mihy, mihy, mihy,
můj Pepa má pihy,
Pihy **umýváme,**
Pepu pohoupá**me**.

Moc rád medvěd s medvědem
pomedí si nad **medem**.
Bez **medu** si **medvědi**
ani trochu **nemedí**.

Máme doma chleba s medem,
med namazat nedovedem.
Dovede to **máma,**
namaže med sama.

Povídáčka:

O kom mluvíme? O Emě.
Kde je Ema? Na slámě.
Kde je sláma? Pod stromem.
Kde je strom? Před domem.
Zavolejte Emu, ať jde sem!
Já mám, ty máš, my máme,
nikomu nic nedáme.

Pohádka:

Kotě malovalo. Namalovalo malou hlavu, malé uši, malé tělo, malé nohy a dlouhý ocásek. Byla to namalovaná myška. Je malá, má hlad, musí se najíst, pomyslelo si kotě.

A namalovalo mísu makových buchet. Malováním se kotě unavilo a usnulo. Zdálo se mu, že myška snědla mísu makových buchet a byla z ní veliká myš. A tu myš kotě ulovilo.

Hádanky:

Je to kulaté, barevné a kope se do toho. (míč)

Jaký může být míč? (gumový)

Žije v lese, je velký a hnědý a má rád med. (medvěd)

Je žlutý, má díry a jedí ho myši. (ementál)

Hrubá motorika

Rozvoj hrubé motoriky můžeme rozvíjet kdekoliv. Ježdění na školní zahradě na koloběžkách a odrážedlec. Můžeme uspořádat závody, která moucha bude nejrychlejší. Každá moucha má na zádech své startovní číslo.

Do rozvoje lokomočních dovedností patří chůze, běh, skok a lezení, můžeme motivovat různými zvířaty či předměty:

- chodíme jako medvěd,
- lezeme jako mraveneček,
- skáčíme jako míč,
- letíme rychle jako komár, motýl.

Jemná motorika

Výroba mobilního telefonu

Každé dítě dostane krabičku, která je vyplněná papírem (pro případ, aby se krabička při práci nepromáčkla). Na stole máme připravené natrhané barevné papíry na kousky. Každé dítě si krabičku polepí, dle barvy, která se mu líbí. Máme pro děti připravená čísla, která nalepí jako klávesnici.

Následně můžeme hrát různé hry s mobilním telefonem.

- napodobujeme různé zvuky telefonu: mmmmmmm, mumumumu, mimimi, mamama, bim – bim,.... necháme děti, aby samy vymýšlely různé zvuky;

- nastavíme v mobilu budík a schováme ho před dětmi, až začne zvonit, děti ho musí najít;
- námětová hra – telefonuji svému kamarádovi.

Grafomotorika

Děti jedou na výlet vlakem. Ze židliček ze dvou řad vytvoříme vlak. Děti nejprve napodobují let motýlků, much, čmeláka, komára okolo vlaku, poté u stolku ztvární let kresbou obyčejnou tužku – volné tahy po celé ploše s uvolněnou paží. Můžeme využít i pracovní list (Příloha A).

Motivace:

Malý pavouk, motýl letí,
na macešku usedá,
kolem letí čmelák Mirek,
ten má radši vlčí mák.

Motivace hrou: Po herně rozmístíme na podlahu plastové květiny. Využijme CD přehrávač a pustíme dětem hudbu, která podněcuje pohyb. Děti létají mezi květinami a až přestane hrát hudba, sednou si na jednu z květin.

Pracovní list: Vybarvení čmeláka Mirka (Příloha B)

6.2. Příprava logopedické chvílky na písmeno „D“

Logopedické chvílky jsou v první části připravené procvičování písmena „D“. Vývoj této hlásky by měl být ukončen okolo 3. roku.

Dechová cvičení

Dýchání považujeme za základní lidský proces, při kterém zapojíme plíce. Pokud dýchání neprobíhá správně, mohou v plicích zůstat zbytky odpadních plynů. Může se stát, že vliv na mluvu budou mít vývoj hrudního koše, držení těla a špatné zásobování orgánů kyslíkem.

Při správném dýchání se dětem uvolní dutina břišní a lépe se rozpíná hrudník. Důležité při dechových cvičeních je držení těla (ve stoje, leže, sedě).

Správné dýchání můžeme procvičit různými aktivitami za pomoci různých pomůcek.

- Pomocí brčka foukat do vody. Každé dítě dostane do ruky brčko a kelímek s vodou. Všichni mají za úkol foukat do vody tak, aby nejdříve vytvářely malé a pak velké bubliny, a to na jeden nádech.
- Pomocí brčka foukají do peří. Utvoříme dvojice a určíme startovní a cílovou čáru. Děti soupeří mezi sebou, kdo první brčkem dofouká peří do cíle.
- Foukání do bublifuku. Zde se děti učí foukat pomalu, jemně a dlouze na jeden nádech. Velmi oblíbená aktivita, kdy děti rádi chytají bublinky.
- Sfoukávání svíček na dlani. Každý prst značí jednu svíčku. Posupně pod vedením učitelky sfoukávají svíčky. Na jeden nádech vždy sfouknou jednu svíčku, a to rychle a prudce.

Artikulační cvičení

Tímto cvičením uvolníme mluvní orgány. Je výhoda, že cviky mohou provádět i doma. Vždy volíme hravou formu s využitím nápodoby. Cviky můžeme plnit u zrcadla, kde mají děti zpětnou vazbu, zda cvik provádějí správně.

- Kdo dosáhne špičkou jazyka na nos;
- Olizujeme si rty – máme rty od medu;
- Jazykem projedeme horní a dolní řadu zubů – čistíme si zuby jazykem a nezapomene na stoličky;
- Jak dělá čert;
- Lížeme mléko jako kočička;
- Nafukujeme tváře jako balon a přehazujeme si ho ze strany na stranu;
- Smějeme se jako sluníčko – ukazujeme zoubky (široký úsměv);
- Využití obrázkového materiálu – pracovní list: Mluvidla - rty (Příloha C)
 - Schován rty tak, aby je nikdo neviděl

- Špulím rty jako kapr
 - Nafouknu tváře
 - Zvedám jen jeden koutek rtů
 - Dávám pusku mamince
 - Usměji se se zavřenou pusou
 - Usměji se a otevřu pusku
 - Směji se jak nejvíce to jde;
- Hra na miminko – opakování hlásky „D“ ve slabikách
- da da da
 - de de de
 - do do do
 - du du du
 - di di di
 - dud u da da
 - ...

Sluchové vnímání

Pro děti jsou velmi oblíbené klasické noviny, jsou šustivé. Děti si dají noviny na koberec před sebe a představí si, že noviny jsou bubny, do kterých budeme bubnovat. Všichni společně udáváme rytmus „dam dam dam“ buď zrychlujeme nebo zpomalujeme podle pokynů učitelky.

Jako další hru využijeme šátku. Jednomu dítěti zavážeme oči a další dítě má v ruce noviny a jemně s nimi šustí. Ten kdo má zavázané oči, má za úkol najít schované dítě se šustícími novinami. Učitelka musí dávat pozor na bezpečnost. Je důležité absolutní ticho, aby dítě nebylo rušeno jinými sluchovými vjemy.

Společně utvoříme kruh kolem různých obrázků, které se nachází uprostřed. Mezi obrázky jsou slova, která obsahují písmenko „D“, ale nalezneme i slova, ve kterých písmenko „D“ není. Úkolem je vyjmenovat všechny obrázky s písmenem „D“ a poté bez písmene „D“ a společně je vytleskat. Tuto aktivitu provádíme všichni dohromady a poté každý sám.

Utvoříme společně kruh, děti chodí po kruhu a poslouchají učitelku, jaká říká slova. Úkolem je, že pokud dítě slyší ve slově písmeno „D“, sedne si na bobek. Učitelka volí nejdříve jednodušší slova s písmenkem na začátku a postupně zkouší dávat písmenko na konec a doprostřed.

Hry s písničkami, vytleskávání rytmu. Písničky obsahující písmeno „D“:

- Holka modrooká;
- Pec nám spadla;
- Já do lesa nepojedu;
- Datel;
- Pod dubem za dubem.

Hry na rozvoj slovní zásoby, vyjadřovací obratnosti a automatizaci hlásek

Důležitá je automatizace písmena „D“, která probíhá za pomoci rytmizace, cvičení optické paměti, básničky a různé hry.

Zásobník slov pro hlásku „D“ na začátku slova:

Datel, dávat, delfín, děvče, dědeček, děkovat, dítě, dřevový, déšť, diamant, diář, divný, díra, dívat se, diskotéka dinosaur, divočina, dlaň, dlouhý, dlabat, dobrák, dopis, doktor, domov, dům, domácí, dopoledne, doprava dobrota, dort, dortík, dobrák, dostat, dovolená, drak, drátěnka, drbat, dřevo, dřevorubec, drobením, držet, duch, dupat, dudlík, durdit se, drobek, dudák, džem...

Zásobník slov pro hlásku „D“ uprostřed slova:

Sladký, sladkosti, dědeček, besídka, medvěd, jede, Eda, Lada, Lída, móda, nálada, padá, nedá, sedá, tady, půda, jeden, leden, Danek, Dáda, budík, hodiny, jahoda, Radka, bludiště, anděl, hvězda, polda, nádobí, nábytek, voda, dudek, dudlík, nehoda, bouda...

Zásobník slov pro hlásku „D“ na konci slova:

Med, jed, led, sad, medvěd, klid, hrad, hlad, listopad, západ, příjezd, pohled, východ, obchod, sad, přehled, plod, dalekohled, rod, ...

Básničky na písmeno „D“

Dětské básničky jsou velmi oblíbené, a to zejména, pokud přidáme k básničce ještě pohyb. Zapamatování je pro ně jednodušší a zábavnější. Dále se u dětí nevědomky podporuje práce s dechem, hlasem, artikulací, rytmem a rozvíjí si slovní zásobu.

- Vytleskávání textu, vysvětlení neznámých slov;
- Různě obměny;
- Básničku můžeme pantomimicky vyjádřit;
- Můžeme dát básničce rytmickou melodii;
- Střídání hlasů: řekneme básničku jako smutná maminka, rozzlobený tatínek, kdo je ospalý,...

Duha má **d**ům **du**hový
a v tom **do**mě v **pod**kroví
pará**d**nici s velkou mašlí
barvičku si tváře kráší.

Padá, **pa**dá, **d**louhá klá**da**,
padá klá**da**, krej si zá**da**!
Kam ta klá**da** dopa**dl**a?
Hne**d**ka ve**d**le tyka**dl**a.

Na ry**bn**íce naše Ma**dl**a
náhle spa**dl**a za šla**pa**dl.a.

Než se lana chytila,

David s **d**ědou štípe **d**říví
a pořá**d** se hodně **di**ví.
S dílem je vždy poz**adu**,
děd má **d**říví hroma**du**.

Dudák **du**dy má,
on mi **du**dy dá.

Dudy **du**jí **dů** **dů** **dů**,
doma **du**dat já bu**du**.

Ty**d**li **d**ům, ty**d**li **d**ům,

postavíme nový **dům**.
z rybníka nám upila!

Hádanky:

Barevný most do nebe,
není ale pro tebe.
Po něm chodí slunce, voda –
že já nesmím, to je škoda.
(Duha)

Do kupy se mračna shání,
a pak začne sprchování.
Jedna kapka, druhá, třetí,
všechny dolů z nebe letí. Co je to?
(Děšť)

Je to velké, hnědé a žije v lese? (Medvěd)
Nosíme to na ruce a dělá tik, tak, tik, tak. Co je to? (Hodinky)

Hrubá motorika

Za pomoci novin mohou děti procvičit hrubou motoriku. Pustíme si píseň a všichni si dají noviny na hlavu a bez držení se musí pohybovat tak, aby nikomu nespadly. Komu spadnou, sedne si do dřepu.

Vytvoříme si z novin opičí dráhu. Dráha je velmi klikatá a úkolem dětí je, aby nikdo nešlápl mimo vyznačenou dráhu. Můžeme si společně i zasoutěžit, kdo nejrychleji proběhne dráhu bez chyby.

Děti si dají noviny na břicho a zvednou nahoru zadeček jako rak. Chodí různě po třídě nebo mohou brát jako soutěž přemísťování z bodu A do bodu B.

Vytvoříme si z novin koule a zahrajeme si na diamantovou válku. Rozdělíme děti na dvě družstva, kterým ohraničíme prostor, kde se každé družstvo pohybuje. Na daný signál děti proti sobě střílí, kdo má nejméně koulí vyhrává.

Jemná motorika

Noviny natrháme na proužky a z proužků vytvoříme krásné diamanty. S diamanty si můžeme různě hrát. S kamarády si s nimi mohou cvrknat nebo do nich foukat. Pomocí diamantu mohou namasírovat svému kamarádovi záda. Krouživými pohyby se snaží kuličkou pohybovat po zádech. Z novin si mohou poskládat i různé origamy. Noviny jsou měkké a velmi dobře se s nimi manipuluje a vyrábí.

Grafomotorika

Pro další práci s pracovním listem je důležitá motivace. Práci motivujeme příběhem nebo básničkou. Zde uvádím pohybovou báseň, kde si procvičujeme zejména prsty.

Vydalo se na výlet,
trpaslíčků malých pět.

První panáček,
sednul na vláček.

Druhý plul lodí,
třetí vzducholodí.

Čtvrtý odjel autobusem
a ten malý chudinka
musel běžet klusem.

Vypracování pracovních listů:

Děšť (Příloha D).

6.3. Příprava logopedické chvílky na písmeno „G“

Další písmenko, které jsem si vybrala, je G. Tato hláska se vyslovuje podobně jako písmenko K a je zapotřebí ji vyslovovat více nahlas, protože se jedná o hlásku znělou.

Dechové cvičení

Dechové cvičení můžeme využít stejně jako je popsáno výše. Základem je, aby se dítě naučilo správně dýchat a využívalo správně dechové orgány.

- Nádech nosem výdech ústy, při výdechu vydáváme zvuk jako mašinka š-š-š-š-š;
- Nádech nosem a výdech ústy a při výdechu vydáváme zvuk *húúúúú* jako vlak.

Artikulační cvičení

Husa svolává svá housata domů – postupně využíváme všechny samohlásky

- ga-ga-ga;
- gu-gu-gu;

- go-go-go;
- gi-gi-gi;
- můžeme samohlásky i míchat (gi-gi-go, gu-gu-ga,...).

Když husa všechny housata našla, naučila děti básničku:

Gaga, gaga, gagulenka,
 chová **Gábu** babulenka,
Gábi, Gábi, Gábinka,
 kolébá ji **bábinka**.

Sluchové vnímání

Hry s obrázky:

- Nastříháme obrázky se slovy, které obsahují písmeno G a použijeme i slova, ve kterých dané písmeno není. Děti mají za úkol vybrat takový motiv, kde se písmeno G nachází. Využijeme (Přílohu č. E).
- Vytleskávání slov, rytmicizace
- Vytváření zdobnělin – hra se slovy

Hádanky:

- Když prší, musíš to mít na nohou, abys neměl mokré nohy. Co je to? (gumáky)
- Každý školák to má v penále, využívá se tehdy, když potřebuješ něco vymazat. Co je to? (guma)
- Co táhne mašina za sebou? (vagóny)

Hry na rozvoj slovní zásoby, vyjadřovací obratnosti a automatizaci hlásek

V rámci využití různých her, obrázků, básniček a písniček si děti automatizují hlásky v běžné řeči. Je výhodou, že u mnoha činností se zapojuje více smyslů (jako je sluch, zrak, hmat,...).

Zásobník slov pro hlásku „G“ na začátku slova:

Gatě, gauč, gazela galon, galoše, Gábina, gepard, generace, gesto, Gita, Gizela, gymnastika, gól, gouda, Golem, guláš, gumáky, guma, Gustav, gumový, kdopak (výslovnost gdopak), kde (výslovnost gde), kdo (výslovnost gde)

Zásobník slov pro hlásku „G“ uprostřed slova:

Sága, logo, mega, liga, laguna, legrační, LEGO, jaguár, nugát, Olga, doga, legie, vagon, legíny, Egypt, magnet, magnetofon, Hugo, angína, begonie, Magda, margotka, kdopak (výslovnost gdopak), kdykoliv (výslovnost gdykolif)

V zásobníku slov najdeme i cizí slova, která děti neznají. Za pomoci encyklopedie, internetu nebo jakýchkoliv jiných zdrojů dětem slova vysvětlíme. Můžeme si zkusit zahrát s dětmi hru, co si pod daným slovem představují.

Básničky

Magda hezky maluje,
gumou trochu gumuje.
Magdo, Magdo, negumuj,
Gumu prodej, nehubuj.

Kdo ví, **k**do ví, **k**do to kope,
kdo to volá, **g**ól já dal?!
Je to Hugo, volá kluky
a láká je na fotbal.

Gusto, **G**usto, **G**ustíku!
G je jak půl preclíku,
Guma jako křížala,
G je tenká žížala.

Gusta má míč gumový.
Kdo má také takový?
Dává **g**óly, ten to umí!
Gusta je kluk jako z **g**umy.

Hry s obrázky

Hra s pexesem – vybereme takové obrázky, kde slyšíme na začátku či uprostřed slova písmeno G. Obrázek si vždy pojmenujeme a společně vytleskáme slabiky. (Příloha F)

Obrázky:

- **g**olem
- **g**lóbus
- **g**ondola

- vagon
- **G**usta
- **g**obelín

- bageta
- Gita
- gumák
- puget

Hrubá motorika

Pohybová hra „Na vláček“ – Děti sedí různě v prostoru na zemi, zvolíme si lokomotivu (může zastoupit pedagog). Lokomotiva se pohybuje různě mezi dětmi a říká „*Jede vláček kolejíček, veze vagon Polinku.*“ Hra pokračuje tak dlouho, dokud se nepřipojí všechny děti.

Jemná motorika

Fotbálek - Vytvoření kuličky z papíru, na stole nebo na zemi vytvoříme z kostek branky a ohraničíme herní pole. Děti mohou hrát za pomoci cvrnkání prstů fotbal. Kdo bude mít více gólů, ten vyhrává.

Grafomotorika

Magnetofonová deska – uprostřed nakreslíme středně velký kruh, dítě má za úkol dokreslovat postupně menší a větší kruhy dokud nezaplní celý papír. Může využít různé barvy, aby práce na papíru byla veselejší.

6.4. Reflexe vedení logopedických chviliek

Vzhledem k tomu, že v mé pedagogické činnosti je problematika logopedie velmi důležitá, věnuji přípravě pravidelných logopedických chviliek značnou pozornost. Na každou tuto logopedickou chvíli si zpracovávám konkrétní přípravu složenou z jednotlivých částí, které jsou koncipovány tak, aby vyhovovaly dovednostem a schopnostem dětí. Důležitým momentem je odpovídající zátěž, aby nedocházelo ke zbytečnému přetěžování dětí. Výsledkem těchto příprav je zvýšená pozornost dětí, která je se zájmem do tohoto cvičení zapojuje. Musím konstatovat, že při dodržování pravidelnosti a pečlivé přípravy těchto logopedických chviliek jsou po ne dlouhé době zaznamenávány první úspěchy ve výslovnosti dětí.

7. Zhodnocení naplnění cíle praktické části bakalářské práce

Pro realizaci praktické části bakalářské práce byly vytvořeny hlavní cíle k rozpoznání řečových vad u dětí předškolního věku a následné zahájení logopedické prevence.

Dílčí cíl č. 1 – Rozpoznání řečových vad

Vzhledem k tomu, že přípravě logopedických chviliek věnuji poměrně mnoho času, společně s prostudovanou literaturou týkající se této problematiky, musím konstatovat, že na tomto základě je již viditelné, že jsem byla schopná po pečlivém pozorování specifikovat jednotlivé vady řeči u konkrétních dětí v mé třídě mateřské školy, které byly rozpoznány v rámci předškolního vzdělávání a na základě tohoto poznávání byly vytipované děti začleněny do pravidelných logopedických chviliek, jichž se tyto děti pravidelně účastní. Výběr dětí a jejich začlenění do logopedických chviliek je popsáno v této bakalářské práci pod bodem 7. Logopedické chvilky.

Dílčí cíl č. 2 – Průběh logopedických chviliek

V rámci nově rozpoznané, či již stávající řečové vady tyto děti aktivně zapojuji dle mých připravených osnov v jednotlivých logopedických chvilkách. Volím takovou formu činností, abych děti aktivně zapojila a ony se účastnily s radostí a zájmem. Po mé zkušenosti vím, že některé aktivity byly zdlouhavé a tudíž se u dětí postupně ztrácela pozornost. Poté bylo nutné činnost ukončit a proložit tak činnost hrou, což se projevilo jako pozitivní moment v rámci pozornosti dětí. Popis průběhu logopedických chviliek, jejichž je popsán v této bakalářské práci pod bodem 7. Logopedické chvilky.

Závěr

V současné době se v mateřských školách stále setkáváme s velkým množstvím různých řečových vad u dětí předškolního věku. Tato situace mne velmi zaujala, a proto jsem se rozhodla podpořit optimální vývoj dítěte v mateřské škole. Dnešní doba je dobou velmi moderní, dobou komunikační, a to je nutné vnímat již v raném věku dítěte, jelikož již jeho vstupem do mateřské školy se dítě začleňuje do společnosti a je samozřejmostí, že čím kvalitnější komunikace, tím je začleňování každého jedince podstatně jednodušší. Nedílnou součástí kvalitní komunikace je v tomto případě vnímána výslovnost s mluvou bez velkých logopedických nedostatků.

Tuto bakalářskou práci jsem věnovala právě tématu logopedickému rozpoznávání řečových vad u dětí předškolního věku. Moje práce je v rámci tohoto tématu rozdělena do dvou částí, a to na část teoretickou a praktickou.

V rámci teoretické části mé bakalářské práce, která se týká základních informací vývoje dítěte předškolního věku. Pro popisy poruch řeči objevujících se v předškolním věku jsem se snažila čerpat informace ze všech možných dostupných zdrojů, kterými mohu obohatit v tomto směru moji pedagogickou činnost a samozřejmě jsou i podkladem pro kvalitní a přínosnou přípravu pro pravidelnou logopedickou prevenci v mateřské škole.

V praktické části bakalářské práce jsem popsala moji konkrétní práci s dětmi v rámci logopedických chvil, které v mateřské škole s dětmi pravidelně praktikuji. Na základě mých již získaných zkušeností z konkrétní praxe zaznamenávám drobné zlepšení výslovnosti u jednotlivých dětí, což se stalo mým hlavním cílem. Jedná se o vytrvalé upevňování výslovnosti, kdy se kladné výsledky samozřejmě dostavují až po určitém čase. Tato praktická část bakalářské práce je plně definována v již uvedených dvou hlavních cílech, ve kterých plně směřuji k problematice rozpoznávání řečových vad u dětí předškolního věku a snahu o jejich řešení v rámci logopedických chvil.

Jsem pevně přesvědčena, že jedním z nejdůležitějších momentů minimalizace řečových vad je jejich prevence. Z tohoto důvodu je mojí snahou danému problému být nápomocná v rámci mé pedagogické působnosti v mateřské škole a nedílnou součástí mé snahy je i komunikovat o problému s rodiči dětí. Bohužel, v některých ojedinělých případech si rodiče nechtějí připustit, že jejich dítě má vadu řeči nebo vykazují určitou

laxnost k tomuto problému. V tomto případě si plně uvědomuji, jak je spolupráce s rodiči důležitá. V rámci setkávání se v mateřské škole, se snažím podat rodičům informace o odborné logopedické péči.

Pevně věřím, že v rámci takového přístupu, s uvědomováním si logopedických problémů dětí, hlavně předškolního věku, je možné v dnešní moderní době problémy s vadami výslovnosti řešit a minimalizovat, a to hlavně s ohledem na kvalitní logopedickou péči, jež disponuje nejnovějšími trendy řešení těchto vad.

Zdroje

KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-1110-9

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. vydání. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika, 2015. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-266-0658-1.

LECHTA, Viktor. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-572-5.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-2473008-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 8024609568.

PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. 2. vyd. Praha: SPN, 1974. Učebnice vysokých škol (SPN).

BENDOVÁ, Petra. *Logopedická prevence v MŠ*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 9788074354915.

VYŠTEJN, Jan. *Dítě a jeho řeč*. Praha: Baroko & Fox, 1995. ISBN 80-85642-25-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 8071783080.

KLINDOVÁ, Ľuboslava a Eva RYBÁROVÁ. *Vývojová psychologie: učebnice pro 3. ročník pedagogických škol*. Přeložil Vilém PECH. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1974. ISBN (váz.).

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 807169195x.

LIPNICKÁ, Milena. *Logopedická prevence v mateřské škole*. Ilustroval Patricie KOUBSKÁ. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0381-0.

BENDOVI, Petra. *Logopedická prevence v MŠ*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-491-5.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Logopedická prevence: průvodce vývojem dětské řeči*. Praha: Portál, 1996. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-115-0.

KLENKOVÁ, Jiřina. *Kapitoly z logopedie*. Brno: Paido, 1997. ISBN 80-85931-41-9.

SOVÁK, Miloš. *Logopedie předškolního věku*. 3. upr. vyd. Praha: SPN, 1989. Knižnice speciální pedagogiky.

Logopedárium od A do Ž: komplexní péče o rozvoj jazyka a řeči pro MŠ i ZŠ, aneb, Hrátky s hláskami a slovy pro školky a školy. Praha: Forum, 2015. . ISSN 2336-8985.

ŠÁCHOVÁ, Irena. *Zábavná logopedie: cvičení na doma i do školky*. Ilustroval Miroslav RŮŽEK. Praha: Fragment, 2016. ISBN 978-80-253-2780-7.

LYNCH, Charlotte a Julia KIDD. *Cvičení pro rozvoj řeči: prevence a náprava poruch komunikace u mladších dětí*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-571-7.

KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. *Diagnostika předškoláka. Správný vývoj řeči dítěte*. 1. vyd. Brno: MC nakladatelství, Brno, 2003. ISBN 859-40-4225-026-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče (Grada). ISBN 80-247-0870-1.

Internetové zdroje:

Charakteristika vývoje dítěte předškolního věku | Vemeste.cz. *Ve Městě - komunální kreaace a rekreace* [online]. Dostupné z: <http://www.vemeste.cz/2011/05/charakteristika-vyvoje-ditete-predskolniho-veku/>

Dyslalie - Logopedieonline. Logopedie online - váš průvodce světem logopedie [online]. Copyright © 2018. Dostupné z: <http://www.logopedonline.cz/poruchy-rci/dyslalie/>

Seznam příloh

Příloha A – Pracovní list, Mluvidla - rty

Příloha B – Pracovní list, Déšť

Příloha C – Pracovní list, Motýl hledá vlčí mák

Příloha D – Čmelák Mirek

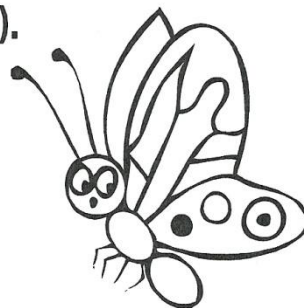
Příloha E – Hry s obrázky

Příloha F – Pexeso

Příloha G – Fotofokumentace

Příloha H – Souhlas rodičů s publikací fotografií dětí

**Grafomotorika: K vlčímu máku letí motýlek
a cestou dělá různé zákruty, obloučky a kličky
(uvolnění ruky se správným úchopem).**

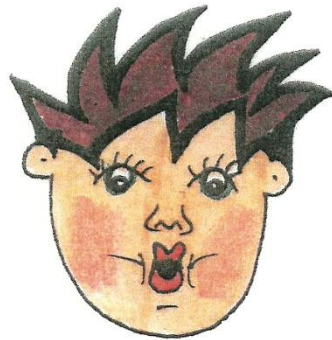
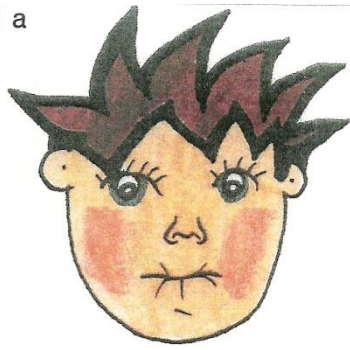

Omalovánka čmeláka Mirka

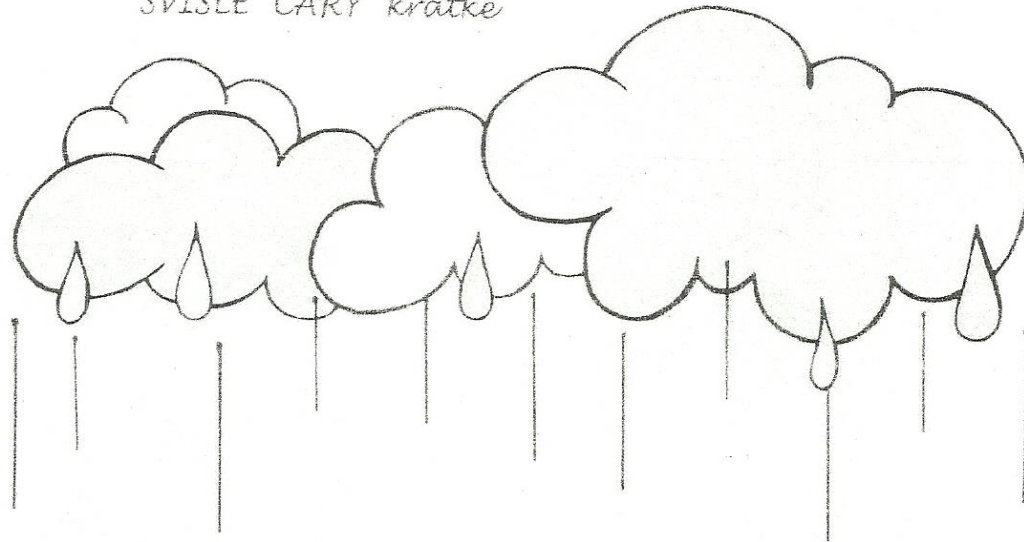

1 a

MLUVIDLA

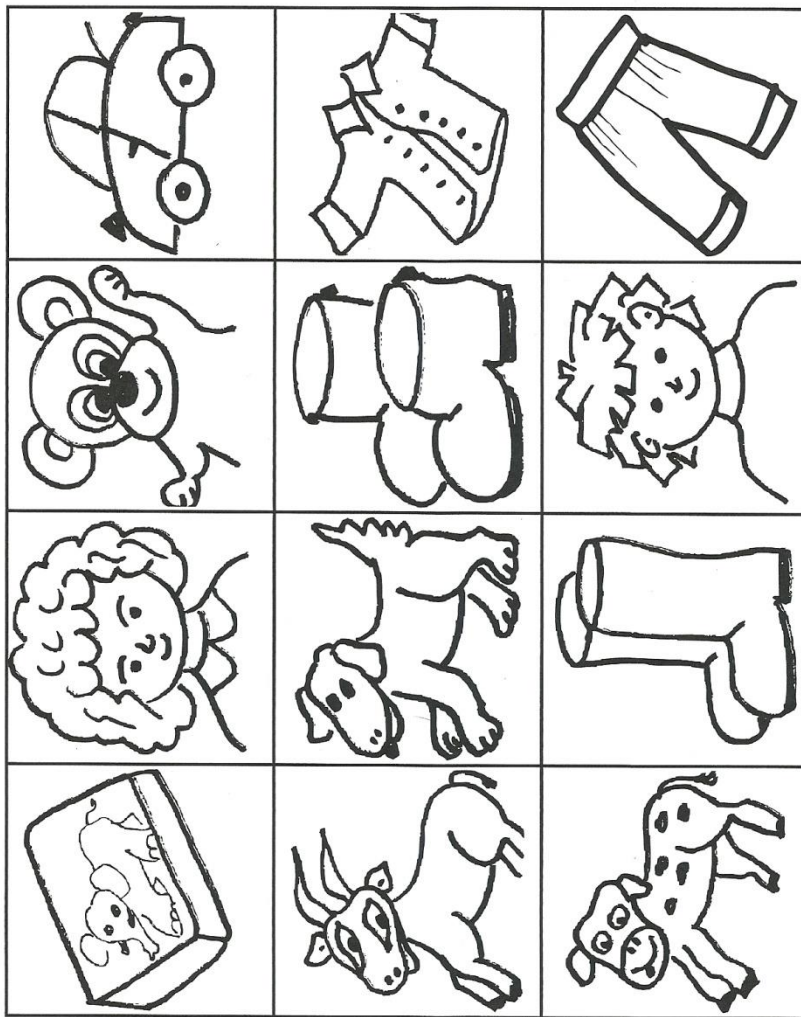

SVISLÉ ČÁRY krátké

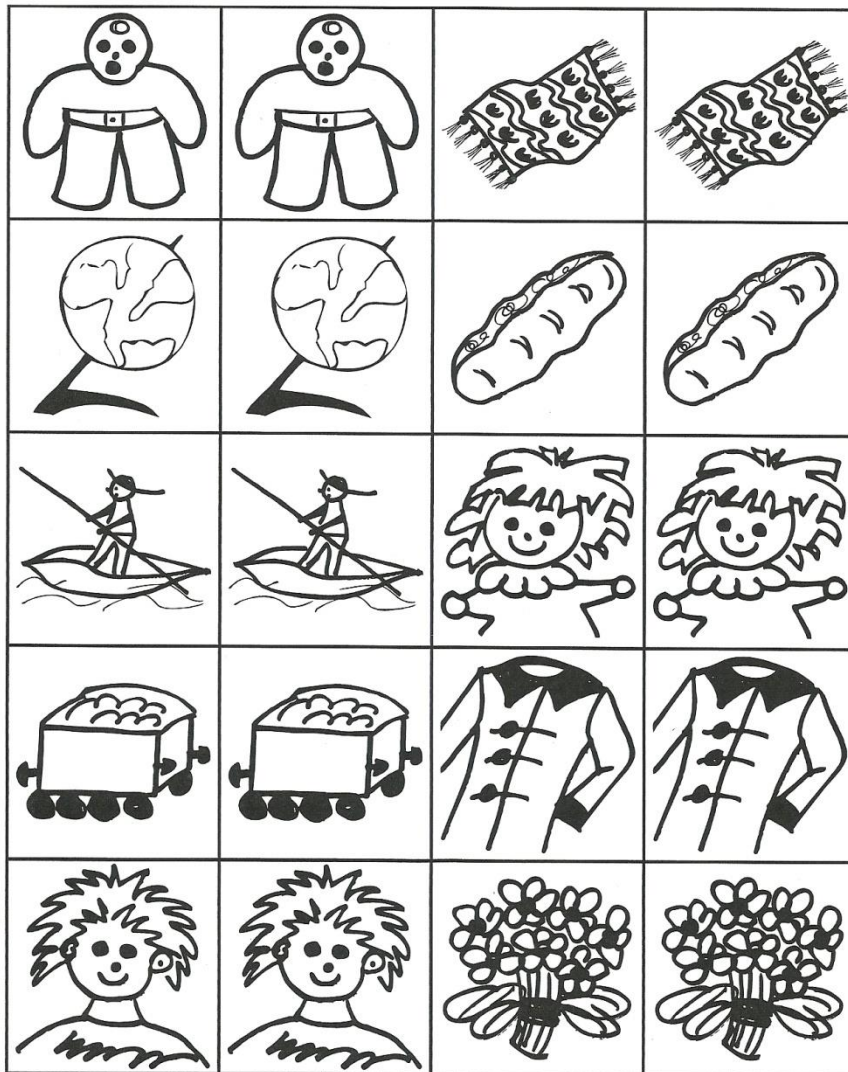
* Dokresli na obloze hustý déšť. Snaž se kreslit KRÁTKÉ SVISLÉ ČÁRY podobné těm předkresleným.

Příloha č. 1: FONEMATICKÝ SLUCH S OBRÁZKY

Guma – Máma – Gorila – Auto
Gazela – Pes – Galoše – Košile
Tele – Gumovky – Táta – Gatě

Příloha č. 4: PEXESO

Příloha G

Fotografie č. 1 – Bubnování na noviny

Fotografie č. 2 – Lezeme jako rak

Fotografie č. 3 – Foukání bublin

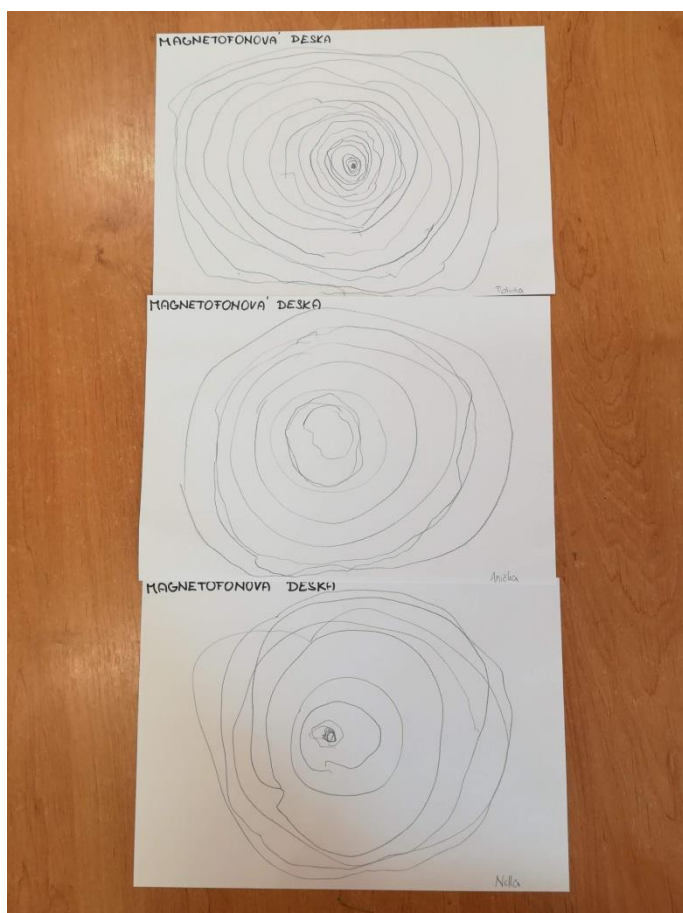
Fotografie č. 4 – Jízda na odrážedlech

Fotografie č. 5 – Grafomotorika (Magnetofonová deska)

Fotografie č. 6 – Magnetofonová deska

Fotografie č. 7 – Pomocí brčka rozfoukat barvy na dvě strany

Fotografie č. 8 – pohybová hra – „Jede vláček kolejíček, veze vagon ...“

Fotografie č. 9 – Grafomotorika

Fotografie č. 10 - Děšť

Fotografie č. 11 – Pexeso (písmeno „G“)

Fotografie č. 12 – Pexeso – vytleskávání slov

Fotografie č. 13 – Které obrázky začínají na písmeno „G“?

Fotografie č. 14 – Vytleskávání slov

Příloha H

Souhlas rodičů s publikací fotografií dětí

Souhlasím s pořizováním a uveřejňováním fotografií mého dítěte v bakalářské práci Elišky Branžovské „Poruchy řečové komunikace u dětí předškolního věku“.

	Jméno a příjmení	Podpis
1.	ANTONÍN LEDEN	
2.	KRYŠTOF HLOUČEK	
3.	BARBORA PALOUŠ	
4.	LANDA KADLECOVÁ	
5.	Jacheta Polina	
6.	MICHAL MEVDRECH	
7.	MATEJ PETR	
8.	DIJKO KOSTEČKA	
9.	MARK LYPKO	
10.	AGATA KONEČNÁ	
11.	VOJTECH VONDŘUSKA	
12.	JINDŘICH URBAN	
13.	Maxmilián Brodský	
14.	TAMARA STOŠICKO	
15.	DAVID LANGR	
16.	MATEJ HRUDKA	
17.	KRYŠTOF PAV	
18.	ZUZANA PETR	
19.	MATEJ MATOUŠEK	
20.	NELLA ŠTASTNÁ	
21.	ADELA ŠTASTNÁ	
22.	Ella Sejková	
23.		
24.		
25.		
26.		
27.		
28.		